

ประวัติศาสตร์อยุธยาตอนปลาย เป็นประวัติศาสตร์ในความทรงจำโดยเฉพาะประวัติศาสตร์ช่วงสงครามคราวเสียกรุงสืบต่อมาถึงช่วงการสถาปนาศูนย์กลางอำนาจรัฐขึ้นมาใหม่ ไม่ว่าจะเป็นกรุงธนบุรีหรือกรุงเทพฯ เรื่องราวความทรงจำครั้งนั้นถูกบันทึก ผลิตซ้ำ และเล่าผ่านบทบาทและความสำคัญของผู้นำยุคเสียกรุงและกู้กรุง ไม่ว่าจะเป็นสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ สมเด็จพระเจ้าตากสิน และสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เรื่องราวประวัติศาสตร์ยุคเปลี่ยนผ่านนี้ได้ถูกถ่ายทอดผ่านชีวประวัติของบุคคลสำคัญ หากแต่หนึ่งในรัฐบุรุษสำคัญของยุคผลัดเปลี่ยนแผ่นดินซึ่งมีบทบาทสำคัญไม่เป็นรองราชผู้ปราชัย และวีรกรรมผู้สถาปนาและกอบกู้บ้านเมืองหลังกรุงแตกกลับปราศจากงานศึกษาค้นคว้าเบื้องต้น

หนังสือเรื่อง *ขุนหลวงหาวัด กษัตริย์ผู้เสียสละราชย์* ของ รองศาสตราจารย์ ดร. ศานติ ภักดีคำ นับเป็นความพยายามแรกสุดในการประกอบสร้างพระราชประวัติรัฐบุรุษคนสำคัญในสมัยอยุธยาตอนปลาย เจ้าฟ้าดอกเดื่อหรือพระเจ้าอุทุมพรอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง

กล่าวไปแล้วพระเจ้าอุทุมพรหาได้เป็นวีรบุรุษที่ถูกกลืนเสียทีเดียว หากแต่พระองค์ไม่ได้รับความสนใจเพียงพอจากนักวิชาการช่วงหลังที่ตัดสินความสำคัญของผู้ครองแผ่นดินยุคเปลี่ยนผ่านผ่านผลแพ้ชนะของสงครามรบพม่าในปี พ.ศ. ๒๓๐๙-๒๓๑๐ เมื่อนำการปราชัยของกรุงศรีอยุธยามาเป็น “ตัวตั้ง” ความสำคัญของพระเจ้าอุทุมพรก็ถูกกลดทอนลงด้วยพระองค์ถูกตัดสินว่าไม่เป็นผู้เห็นแก่ประโยชน์ของชาติบ้านเมือง เพราะมียอมลาสิกขาบทออกมารบป้องกันพระนคร จนดูประหนึ่งว่าการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่กรุงปราศจากพระเจ้าอุทุมพรมาช่วยบัญชาการรบ

กรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศาวดารพระนิพนธ์หนังสือ *พระราชพงศาวดารพม่า* ถึงกับกล่าวตัดพ้อว่า “พระทูลกระหม่อมแก้วน้ำพระทัยช่างกระไรเลยจะแค้นกันไปถึงไหนอีก” ซึ่งอันที่จริงเหตุแห่งการเสียกรุงครั้งนั้นมิด้วยกันหลายปัจจัย และประการสำคัญประการหนึ่งคือ เป็นการพ่ายแพ้ทางยุทธศาสตร์ กระนั้นหากไม่นำผลการแพ้ชนะในสงคราม พ.ศ. ๒๓๐๙-๑๐ มาใช้เป็นบรรทัดฐาน และศึกษาประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญของอยุธยาตอนปลายอย่างละเอียดถี่ถ้วน ก็จะต้องตระหนักว่า พระเจ้าอุทุมพรเป็นรัฐบุรุษสำคัญ ที่มีบทบาทในการแย่งชิงอำนาจ เสวยอำนาจ เสียอำนาจ และยังเป็นพระมหากษัตริย์อยุธยาพระองค์เดียวที่ดำรงพระชนชีพในต่างแดนจนเสด็จสวรรคต

การฟื้นประวัติรัฐบุรุษพระองค์นี้ในรูปชีวประวัติจึงนับเป็นการเปิดประเด็นประวัติศาสตร์ใหม่ที่ที่น่าสนใจ ซึ่งรองศาสตราจารย์ ศานติ ได้ริเริ่มเปิดหน้าประวัติศาสตร์ที่ซ่อนเร้นส่วนนี้ได้อย่างน่าสนใจ และชวนติดตามยิ่ง

หนังสือ ชุนหลวงหวัด กษัตริย์ผู้เสียสละราชย์ ได้ฟื้นฟูพระราชประวัติพระเจ้าอุทุมพรโดยละเอียดผ่านข้อมูลที่กระจัดกระจายอยู่ในหลักฐานทั้งข้างฝ่ายไทยและพม่า ตีแผ่ให้เห็นบทบาทและความสำคัญของพระเจ้าอุทุมพรตามมิในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศที่สะท้อนผ่านพระราชพิธีโสกันต์ที่จัดขึ้นอย่างอลังการ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเจ้าฟ้าพระองค์นี้ที่มีมาแต่รัชกาลก่อน ตลอดจนถึงการที่พระองค์ได้รับการสถาปนาให้ขึ้นดำรงพระยศเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือเจ้าวังหน้า ซึ่งมีอำนาจเป็นรองเพียงพระเจ้าแผ่นดินคือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

ข้อเท็จจริงเหล่านี้ล้วนมีระบุไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หากแต่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรจากนักประวัติศาสตร์ จึงต้องขอชมเชยอาจารย์ศานติที่เล็งเห็นความสำคัญของรายละเอียดที่มีซ่อนเร้นอยู่ในพระราชพงศาวดารและนำข้อมูลมา “ประติบัติประต่อ” จนเห็นตัวตน ช่วยให้เห็นความสำคัญของพระเจ้าอุทุมพรที่มีมาเสียก่อนจะเสด็จขึ้นครองราชย์

(บางส่วน จากคำนิยม โดย ศ.ดร.สุนทร ชุตินธรานนท์ )